

ELWIRA KACZYŃSKA

LAKOŃSKIE NAZWY PALMY DAKTYLOWEJ I GAŁĘZI PALMOWEJ

1. WPROWADZENIE

Hesychios z Aleksandrii, słynny leksykograf grecki późnego antyku, sporządził pod koniec V lub na początku VI wieku n.e. obszerny słownik wyrazów rzadkich i dialektalnych, występujących w literaturze greckiej doby antycznej. Na szczególną uwagę zasługują, moim zdaniem, liczne glosy lakońskie, sygnalizowane za pomocą etnikonu Λάκωνες ‘Lakończycy, mieszkańcy Lakonii’ lub innego podobnego sformułowania typu ὑπὸ Λακόνων ‘przez Lakończyków’, παρὰ Λάκωσι ‘u Lakończyków’, παρὰ Σπαρτιάταις ‘u Spartiatów’, ἐν Λακεδαίμονι ‘w Lacedemonie’, ἐν Σπάρτη ‘w Sparcie’. Moritz Wilhelm Constantin Schmidt, dziewiętnastowieczny wydawca Hesychiosowego leksykonu, wyodrębnił ogółem 511 lakońskich dialektyzmów (160-162).

Dialekt lakoński, należący do grupy dialektów doryckich, począwszy od VI wieku p.n.e. przeprowadził szereg nietypowych innowacji fonetycznych (Pisani 101-104; Bartoněk 126-130; Kaczyńska, *W sprawie genezy* 66-68; Méndez-Dosuna 454-455), m.in. spirantyzację przydechowej spółgłoski zębowej θ [t^h] > lak. σ [s], np. lak. ἀνέσηκε (= att. ἀνέθηκε ‘złożył, ofiarował’), lak. σιοφόρος (= att. θεοφόρος adi. ‘noszący boga’), lenicję spółgłoski szczelinowej -σ- [s] w pozycji interwokalicznej¹, np. lak. βίωρ (= att. ἴσως adv. ‘podobnie, równie, jednakowo’), lak. μῶά (= att. μῦσα f. ‘pieśń, Muza’), lak. νικᾶάρ (= att. νικήσας ‘zwyciężywszy’), a także (w II w. n.e.) rotacyzm wygłosowego -ς [s], np. lak. ἄκκóp (= att. ἄσκός m. ‘worek skórzany’), lak.

Dr hab. ELWIRA KACZYŃSKA, prof. nadzw. – Uniwersytet Łódzki, Katedra Filologii Klasycznej, Zakład Latynistyki i Językoznawstwa; adres do korespondencji: ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź; e-mail: elwira.kaczynska@uni.lodz.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4545-1927>.

¹ Leszek Bednarczuk (*Rozszczepienie* 4-5; *Związki* 109) uznaje zmianę [s] > [h] za lenicję, czyli zjawisko osłabienia artykulacyjnego.

βουᾶγόρ (= gr. dor. βοᾶγός m. ‘przywódca grupy chłopięcej’; Kaczyńska, *Laconian βοᾶ* 94), lak. σιόρ (= att. θεός m. ‘bóg, bóstwo’). Kontynuantem antycznego dialektu lakońskiego jest dialekt cakoński języka nowogreckiego, używany do dzisiaj w kilku wsiach na Peloponezie (Liosis 446-447).

Hesychios z Aleksandrii rejestruje dwa terminy lakońskie związane z daktylowcem właściwym (*Phoenix dactylifera* L.), pospolicie nazywanym palmą daktylową lub drzewem daktylowym (Bärtels 290; Segura Munguía i Torres Ripa 173-178):

1.1. βουάκραι· οἱ φοίνικες, ὑπὸ Λακόνων (*HAL* β-868; Latte 336; Cunningham 453) „*buákrai*: palmy daktylowe, [nazwa używana] przez Lakończyków” (Zacharis 27);

1.2. σαρίρ· κλάδος φοίνικος, Λάκωνες (*HAL* σ-212; Hansen 268) „*sarír*: gałąź daktylowca, Lakończycy”.

W niniejszej pracy zamierzam omówić oba lakońskie wyrazy zarówno pod względem etymologicznym, jak i słowotwórczym.

2. OBJAŚNIENIE GLOS Y HESYCHIOSA B-868

Pierre Chantraine wymienia lakońską glosę Hesychiosa βουάκραι· οἱ φοίνικες w pierwszym tomie *Dictionnaire étymologique de la langue grecque* (I, 188), ale nie podaje żadnej etymologii. Eva A. Mitchell w dysertacji doktorskiej poświęconej dialektowi lakońskiemu nie sugeruje własnego objaśnienia dyskutowanej jednostki leksykalnej, przytacza jednak ustną opinię swojego promotora, prof. Arthura Jamesa Beattie’ego, który w lakońskim fitonimie wyodrębnił cząstkę βου- ‘wielki, liczny’, zarejestrowaną niezależnie w innej glosie Hesychiosa: βοῦ· τὸ μέγα καὶ πολὺ δηλοῖ. Λάκωνες (zob. 3.1). Zdaniem Beattie’ego lakońska nazwa palmy daktylowej oznacza „[a tree] with many points” (Mitchell I 133).

Robert Beekes (229), autor etymologicznego słownika języka greckiego, uważa, że apelatyw βουάκραι nie posiada przekonującego objaśnienia („ETYM unknown”). Jego zdaniem pojmowanie Hesychiosowej glosy οἱ φοίνικες w sensie ‘palmy daktylowe’ jest jedynie domysłem badawczym² i z tego

² Grecki termin φοῖνιξ jest wieloznaczny. Powstały pod redakcją Zofii Abramowiczówny *Słownik grecko-polski* (546) podaje aż osiem znaczeń tego wyrazu: (I) ‘purpura, karmazyn’, adi. ‘purpurowy, szkarłatny, czerwony’; (II) ‘palma daktylowa; liść palmy; owoc palmy daktylowej, daktyl’; (III) ‘każda palma; palma karłowata, *Chamaerops humilis* L.’; (IV) ‘instrument muzyczny, lira fenicka’; (V) ‘mityczny ptak, feniks’; (VI) ‘wonny olejek otrzymywany z liści palmy daktylowej’; (VII) ‘jakaś ryba’; (VIII) ‘wiatr południowo-wschodni’. Słownik zawiera ponadto osobny

powodu „it is impossible to know if this was really the intended sense” (Beekes 229). Wątpliwości zgłoszone przez holenderskiego etymologa nie wydają się jednak uzasadnione. Nie ulega wątpliwości, że zastosowana w diskutowanej glosie liczba mnoga φοίνικες nie mogła odnosić się do rzeczownika oznaczającego kolor purpury³, ani do mitycznego ptaka feniksa czy też wiatru. Gdyby pod wyrazem βουάκραι krył się jakiś ichtionim, glosa zapewne zawierałaby apelatywne określenie ryby (por. βατίδες· εἶδος ἰχθύος [HAL β-328]; γυλλίσκοι· ἰχθύες ποιοί [HAL γ-987]). Jest też rzeczą oczywistą, że gdyby lemat odnosił się do jakiegoś instrumentu, to tenże instrument nie zostałby określony skonkretyzowanym wyrazem φοίνικες ‘liry fenickie’, ale jakimś uogólnionym apelatywem (por. πηκτίδες καὶ σύριγγες· ὄργανα μουσικά [HAL π-2169]; πανδοῦρα ἢ πανδουρίς· ὄργανον μουσικόν [HAL π-331]). Poza tym materiał leksykalny zgromadzony przez Hesychiosa z Aleksandrii dokumentuje apelatyw φοῖνιξ (nie φοῖνιξ), w mianowniku lub przypadkach zależnych, przede wszystkim w znaczeniu fitonimicznym (28 przypadków). Semantykę dendronimiczną w pełni potwierdza kontekst, w jakim te wyrazy wystąpiły. Obfitość glos odnoszących się do drzewa palmowego może zatem przemawiać dodatkowo za fitonimiczną interpretacją glosy β-868.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że Hesychios z Aleksandrii – jak wynika z przedstawionego poniżej materiału – konsekwentnie używał w odniesieniu do palmy daktylowej postaci paroksytonicznej φοῖνιξ (zamiast φοῖνιξ)⁴. O takiej praktyce świadczą następujące glosy Hesychiosa:

2.1. ἀρπίσθος· φοῖνιξ, καὶ ἀρπίαλος (HAL α-7405; Cunningham 338) „*ar-pisthos*: palma daktylowa, z kolei [inni nazywają ją] *arpíalos*”;

2.2. δύσκαπνος· ὁ φοῖνιξ (cod. Marc. φοῖνιξ [sic!]) ὑπὸ Θεοφράστου (HAL δ-2584; Cunningham 632⁵) „*dýskapnos*: palma daktylowa [nazwana tak] przez Teofrasta”;

artykuł hasłowy: Φοῖνιξ ‘fenicki, kartagiński’ (przymiotnik pochodny od etnikonu Φοῖνιξ m. ‘Fenicjanin’). Gwoli ścisłości należy zaznaczyć, że wymienione powyżej wyrazy są homonimami różnego pochodzenia (Błażek 24-28).

³ Wyraz φοῖνιξ w znaczeniu ‘purpura, czerwień’ pojawia się w leksykonie Hesychiosa cztery razy (zawsze w liczbie pojedynczej).

⁴ Homonimy, wyszczególnione w przypisie 2, poświadczają dwa różne sufiksy: *-īk- oraz *-ik-. Nazwa palmy daktylowej zawierała przyrostek z samogłoską długą -īk-, o czym mogłaby świadczyć forma mianownika liczby pojedynczej φοῖνιξ, udokumentowana w piętnastowiecznym kodeksie marcjańskim (Marc. Gr. 622), zawierającym leksykon Hesychiosa. Warto odnotować, że łaciński przymiotnik odetniczny *Pūnicus* (dawniej *Poenīcus*) ‘fenicki, kartagiński’ zawiera krótką samogłoskę -i-, co pozostaje w zgodzie z grecką formą Φοῖνιξ adi. ‘ts.’.

⁵ Latte (486) oraz Cunningham (632) wprowadzają φοῖνιξ w miejsce rękopiśmiennego zapisu φοῖνιξ figurującego w kodeksie marcjańskim. Emendacja jest nieuzasadniona, gdyż Hesychios z Aleksandrii zawsze stosuje φοῖνιξ w odniesieniu do daktyłowca właściwego.

2.3. κλάρας· φοίνιξ, τὸ δένδρον (*HAL* κ-2866; Latte 484) „*kláras*: palma daktylowa, drzewo”;

2.4. σελίαρ· φοίνιξ (*HAL* σ-382; Hansen 277) „*seliar*: palma daktylowa” (Zacharis 45). Trzeba zaznaczyć, że powyższy fitonim stoi w niewątpliwym związku z wymienioną powyżej glosą Hesychiosa (1.2) σαρίρ· κλάδος φοίνικος, Λάκωνες „*sarír*: gałąź palmy daktylowej, Lakończycy”;

2.5. ὑψίκομος· φοίνιξ. καὶ ὁ ἄνω τὰς τρίχας ἔχων (*HAL* υ-936; Schmidt 224; Hansen i Cunningham 136⁶) „*hypsíkomos*: palma daktylowa, także ten, który ma wysoko ułożoną fryzurę”;

2.6. φοίνιξ· τὸ δένδρον. ‘φοίνικος νέον ἔρνος’. καὶ ὁ καρπός. καὶ ὁ πύρρὸς τῷ χρώματι (*HAL* φ-710; Hansen i Cunningham 172) „*phoíniks*: drzewo; młody pęd palmy daktylowej; również owoc; także kolor czerwony”⁷.

Wobec tego wszystkiego, co zostało powiedziane, wydaje się wielce prawdopodobne, że lakoński dialektizm βουάκρᾱ należał do terminologii dendronimicznej i oznaczał ‘palmę, zwłaszcza palmę daktylową’. Zgodnie z taką interpretacją glosa βουάκραι· οἱ φοίνικες, ὑπὸ Λακόνων powinna być przetłumaczona w następujący sposób: „*buákrαι*: palmy daktylowe, [nazwa używana] przez Lakończyków”. Za takim rozumieniem Hesychiosowej glosy opowiadała się zresztą większość badaczy (m.in. Schmidt 135, s.v. δένδρα; Mitchell I 133; Zacharis 27). Z morfologicznego punktu widzenia powyższy leksem stanowi formację złożoną (*nomen compositum*), zawierającą w pierwszym elemencie składowym cząstkę βου-, rozumianą w sensie ‘wielki, liczny’ (Adrados 736; Liddell i Scott 323; Montanari 398), w drugim zaś apelatyw ἄκρᾱ (= joń. ἄκρη) f. ‘najwyższy punkt, szczyt, koniec’ (Liddell i Scott 54; Montanari 74). Tak interpretowana nazwa nawiązuje do charakterystycznego wyglądu palmy, mającej wysoki, smukły pień (do 36 m), zwieńczony gęstą i rozłożystą koroną złożoną z pierzastych liści o długości od 3 do 5 m (zob. ilustr. 1). Wszystkie palmy należące do rodziny arekowatych (*Arecaceae*), w tym endemiczna na obszarze śródziemnomorskim karłatka niska (*Cha-*

⁶ Warto odnotować, że Hansen i Cunningham (453) emendują rękopiśmienną lekcję φοίνιξ występującą w kodeksie marcjańskim, wprowadzając zbędną poprawkę φοῖνιξ, której nie dokonali w przypadku lematu (2.6.).

⁷ W leksykonie aleksandryjskiego uczonego spotykamy ponadto glosy odnoszące się do części morfologicznych palmy daktylowej (np. odrośli, kory, kłodziny, gałęzi) oraz jej owoców, zwanych daktylami, np. σεβέννιον· τὸ ἐπ’ ἄκρῳ τῷ φοίνικι φλοιῶδες γινόμενον (*HAL* σ-316; Hansen 273) „*sebénnon*: korowate tkanki tworzące się na szczycie palmy daktylowej”; σοῦκλαι· φοινικοβάλανοι (*HAL* σ-1352; Hansen 326) „*sūklai*: owoce palmy daktylowej”; σοῦκ(λ)οβάλανος· τὸ αὐτὸ. Φοίνικες (*HAL* σ-1353; Hansen 326) „*suk(l)obálanos*: to samo [tj. daktyl]. Fenicjanie”. W istocie rzeczy ten ostatni apelatyw jest hybrydą fenicko-grecką, por. gr. βάλανος f. ‘żołędź; każdy podobny owoc; daktyl’.

maerops humilis L.), wyróżniają się ogromnym pióropuszem liści. Motywacją do stworzenia lakońskiej nazwy palmy daktylowej stała się zatem wielka i wysoko osadzona korona, składająca się z dużych, pierzastych liści.

Taką etymologię słowa βουάκρᾱ wzmacnia dodatkowo przywołana powyżej (2.5) glosa Hesychiosa z Aleksandrii, również odnosząca się do palmy daktylowej (Zacharis 47): ὑψίκομος· φοίνιξ. καὶ ὁ ἄνω τὰς τρίχας ἔχων (HAL v-936) „*hypsíkomos*: palma daktylowa; także ten, który ma wysoko ułożoną fryzurę”. Przymiotnik ὑψίκομος, określający daktylowca, występuje tu w znaczeniu ‘wysoko liściem okryty; wysokolistny’⁸ (Montanari 2248) i nawiązuje do tego samego co dialektyzm βουάκρᾱ skojarzenia, tj. opisuje w sposób metaforyczny imponujące liście palmy usytuowane wysoko, to znaczy wyrastające na szczycie pnia.

Ilustr. 1. Daktylowiec właściwy (*Phoenix dactylifera* L.).
Źródło: Wikimedia Commons. Fot. Jeff Vanuga (2011).

⁸ Przymiotnik ὑψίκομος pojawia się dwukrotnie w poematach Homera (*Il.* XIV, 398; *Od.* IX, 186) jako epitet rzeczownika δρῦς f. ‘drzewo; dąb’. Tym samym wyrazem zostały określone przez Eurypidesa jodły (*Alc.* 585-586: ὑψικόμων [...] ἐλατᾶν).

3. GRECKIE βου- JAKO PRZEDROSTEK AUGMENTATYWNY

Augmentatywny charakter nominalnego elementu βου-, zawartego w lakońskim apelatywie βουάκραι f. pl. ‘palmy daktylowe’, jest doskonale potwierdzony przez niezależne świadectwo Hesychiosa z Aleksandrii, który przekazał następującą glosę:

3.1. βοῡ· τὸ μέγα καὶ πολὺ δηλοῖ. Λάκωνες (*HAL* β-864; Cunningham 453⁹) „bū: oznacza coś dużego i licznego. Lakończycy”.

Wyraz βούβρωστις f. ‘wielki głód, wilczy głód, bieda’, poświadczony w *Iliadzie* Homera (XXIV, 532), jest chronologicznie najwcześniejszym przykładem użycia βου- w funkcji przedrostka augmentatywnego (zob. niżej 3.2). Pojawia się on w poetyckiej frazie κακὴ βούβρωστις, którą można przetłumaczyć jako ‘nieszczęśny wilczy głód; zgubna bieda’. Zacytujmy grecki oryginał (w. 531-533) i polskie tłumaczenie dokonane przez Ignacego Wieniewskiego:

ὧ δὲ κε τῶν λυγρῶν δόη, λωβητὸν ἔθηκεν,
καὶ ἐ κακὴ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα διὰν ἐλαύνει,
φοιτᾷ δ’ οὔτε θεοῖσι τετιμένος οὔτε βροτοῖσιν. (*Homers Ilias* 133)

Kto jednak zgubne li dary otrzyma, wyrzutkiem się stanie, / głód
i rozpacz obłądna po boskiej pędzi go ziemi, / iż się tuła
wzgardzony przez bogów i ludzi śmiertelnych; (Homer 474)

Polski filolog klasyczny Ignacy Wieniewski oddaje Homerową frazę κακὴ βούβρωστις za pomocą zwrotu „głód i rozpacz obłądna”, przy czym przymiotnik *obłądny*, uwydatniający intensywność uczucia głodu, odpowiada w pewnym stopniu greckiej cząstce βου-, nadającej augmentatywne znaczenie podstawowemu komponentowi *βρῶστις. Druga część składowa formacji reprezentuje *nomen actionis* utworzone od czasownika βρωσεῖω ‘być głodnym’ (< ‘pragnąć jeść’), będącego typowym *verbum desiderativum* urobionym od rdzenia werbalnego *βρω-, por. czasownik podstawowy z reduplikacją prezentywną βιβρώσκω ‘zjadać’ (pierwotnie ‘zaczynać jeść’).

⁹ Należy zaznaczyć, że wydawca umieszcza etnikon w nawiasie kwadratowym [Λάκωνες], a w aparacie krytycznym sygnalizuje, że Kurt Latte zaakceptował przeniesienie wyrazu Λάκωνες, realnie poświadczonego w kodeksie marcjańskim w głosie β-864, do następnej glosy podanej bez desygnacji etnicznej: βοῡα· ἀγέλη παιδῶν (*HAL* β-895). Cunningham (453) podaje: „Λάκωνες ad gl. 865 trsp. Pears. 179”. Etnikon „Lakończycy” może z powodzeniem odnosić się do obu kolejnych glos. Szerzej o lakońskiej głosie βοῡα rozprawiam w innej pracy (Kaczyńska, *Laconian βοῡα* 93-103).

Nie ulega wątpliwości, że początkowy człon βου- wywodzi się od rzeczownika βούς m./f. ‘byk, wół, krowa’ (< ie. *g^uōus < pie. *g^uéh₃-eu-s ‘ts.’)¹⁰. Bydło rogate (należące do przeżuwaczy, *Ruminantia*) sprawia takie wrażenie, jakby ciągle było nienasycone, gdyż długo przeżuwa wcześniej zjedzoną i strawioną paszę. Homerowe słowo βούβρωστις f. ‘wielki głód, wilczy głód, bieda’ pierwotnie oznaczało ‘bydlęce pragnienie jedzenia’. Według tego samego wzorca stworzono później inne synonimiczne terminy w języku greckim: βουλιμία f. ‘wielki głód’, dosłownie ‘krowi lub woli głód’ (stąd polska nazwa *bulimia* oznaczająca chorobliwe uczucie głodu, „wilczy głód”), także βούλιμος m. ‘wielki głód’ (por. gr. λιμός m. ‘głód, brak żywności; nędza, pustka’), βούπεινα f. ‘ts.’ (por. gr. att. πείνα, joń. πείνη f. ‘głód; żądza, pragnienie’), βούβοσις f. ‘objadanie się, nieumiarkowanie w jedzeniu’ (por. gr. βόσις f. ‘żer, pożywienie’), βουφάγος adi. ‘dużo jedzący, przejadający się’ (por. gr. φαγεῖν inf. aor. II ‘zjeść’). Hesychios z Aleksandrii rejestruje większość z tych sekundarnych formacji:

3.2. βούβρωστις· μεγάλη πενία. λύπη. ζούφιον. μέγας λιμός, λύμη. Φθορά. φθόνος (*HAL* β-864; Cunningham 453) „*búbrostis*: wielka bieda, udręka; insekt (= giez); wielki głód, klęska, złośliwość”. Wyraz grecki jest cytowany w literaturze greckiej epoki hellenistycznej (Call., *H.* VI 102; Nic., *Th.* 785);

3.3. βούλιμος· μέγας λιμός (*HAL* β-934; Cunningham 457) „*búlimos*: wielki głód”;

3.4. βούπειναν· μέγαν λιμόν (*HAL* β-950; Cunningham 457) „*búpeina*: wielki głód”. Leksykograf z Aleksandrii prawdopodobnie objaśnia tu rzadkie (dialektalne) słowo [β]ούπειναν (acc. sg.), użyte przez Kallimacha z Cyreny (Call., *Aet.* fr. 24, 11 Pf. = fr. 26, 11 Mass.). Por. także Lyc. 581, 1395;

3.5. βούβοσις· πολυφαγία (*HAL* β-878; Cunningham 454) „*búbosis*: objadanie się”;

3.6. βουφάγος· πολυφάγος (*HAL* β-1101; Cunningham 460) „*bufágos*: dużo jedzący”. W przypadku tej glosy można dopatrywać się pierwotnej formacji ‘jedzący jak wół’, skąd wtórnie ‘dużo jedzący’.

¹⁰ Indoeuropejska nazwa ‘krowy, wołu’ w tradycyjnym ujęciu młodogramatycznym brzmiała *g^uou- m./f., nom. sg. *g^uōus (Pokorny 482; Wodtko, Irslinger i Schneider 189). Zdaniem większości językoznawców powyższy termin został urobiony od praindoeuropejskiego rdzenia werbalnego *g^ueh₃- ‘paść się’, por. czasownik na stopniu zanikowym gr. βόσκω ‘paść, hodować’ oraz apelatywy na stopniu pełnym: gr. hom. βώτωρ m. ‘pasterz’, lit. *gúotas* m. ‘stado’ (Beekes 227-228). Postać laryngalistyczna (praindoeuropejska) jest różnie rekonstruowana, np. *g^ueh₃-u-, *g^uh₃-eu- (Wodtko, Irslinger i Schneider 191; Beekes 232). Ta formacja, podobnie jak *dyeus m. ‘jasne niebo; bóg pogodnego nieba’, *neh₂eus m. ‘statek’, należała do pierwotnych osnów na -eu-. W mianowniku liczby pojedynczej analizowany zoonim powinien być restytuowany jako *g^uéh₃-eu-s.

Bydło rogate, które nieustannie coś je lub przeżuwa i osiąga bardzo duże rozmiary, stało się dla starożytnych Greków i Rzymian synonimem żarłoczności i wynikającej z niej okazałości. Na ten fakt zwraca uwagę Wacjusz, jeden z bohaterów dzieła Marka Terencjusza Warrona pt. *O gospodarstwie rolnym* (RR II 5, 4):

Novi, inquit ille, maiestatem boum et ab his dici pleraque magna, ut busycon bupaeda bulimon boopin, uvam quoque bumammam. (Porcius Cato i Terentius Varro 368)

Poznałem – powiada ten – okazałość wołów i od nich otrzymało nazwę wiele różnych rzeczy, na przykład: *busycon* (dorodna figa), *bupais* (wielkie dziecko), *bulimos* (woli głód), *boopis* (wolooka), a także winogrona zwane *bumamma* (krowie wymię). (Terencjusz Warron 61; tłum. Ireneusz Mikołajczyk)

Metaforyczne użycie słowa βού- (← βούς f./m. ‘krowa, byk, wół’, pl. ‘bydło rogate’), występującego w funkcji początkowego komponentu złożenia, doprowadziło do zmiany semantycznej, polegającej na rozszerzeniu pojęcia ogólnego: ‘byczy, krowi, bydlęcy’ → ‘wielki, liczny’. Dodatkowym, bez wątplenia, uzasadnieniem dla tej generalizacji znaczenia był fakt, że bydło rogate zdecydowanie przewyższa wielkością inne zwierzęta hodowlane, takie jak owce i kozy. Nic zatem dziwnego, że nawet owoce, które przewyższały inne wielkością i dorodnością, można było nazwać ‘krowimi’, czyli ‘wielkimi’. Dowodzi tego jedna z glos zarejestrowanych przez Hesychiosa:

3.7. βούσυκα· τὰ μεγάλα σύκα (HAL β-981; Cunningham 459) „*búsyka*: ogromne figi”. Także Warron (RR II 5, 4) przywołuje grecki apelatyw βούσυκον w formie łac. *busycon*.

Semantyczna generalizacja ‘byczy, krowi, bydlęcy’ > ‘wielki, liczny’ została także utrwalona w greckiej terminologii fizjograficznej:

3.8. βουπρήνες· κρημνοὶ μεγάλοι, καὶ λόφοι (HAL β-957; Cunningham 458) „*bupréones*: wielkie nasypy, a także wzgórze”.

Przedrostek augmentatywny βου- pojawił się w leksyce nautycznej, począwszy od Filistosa, historyka z Syrakuz (V-IV wiek p.n.e.):

3.9. βούβαρις· νεὼς ὄνομα, παρὰ Φιλίστω (HAL β-875; Cunningham 453) „*búbaris*: nazwa statku, [występująca] u Filistosa”. Druga część złożenia (por. gr. att.-joń. βᾶρις f.) określała niegdyś łódź transportową o płaskim dnie używaną w Egipcie (Chantraine, *Sur le vocabulaire maritime* 16; Ioannidou 43). Grecki wyraz βᾶρις (skąd łac. *baris*, demin. *barca* f. ‘barka’) jest zapożyczeniem egipskim, poświadczonym już u Ajschylosa (*Pers.* 553; *Supp.* 874) i Herodota (II 41, 96, 179), por. eg. *br*, *bjr* f. ‘płaska łódź do przewozu ładunków’ (Erman

i Grapow 465), kopt. βααρε ‘łódź, barka / boat, barge’ (Černý 25; Crum 42)¹¹. Złożenie βούβαρις jest typowo grecką innowacją zawierającą przedrostek intensyfikujący βου- w znaczeniu ‘duży, liczny’ (Montanari 398). Możliwa jest jednak alternatywna eksplikacja, zgodnie z którą nazwa βούβαρις oznaczała statek płaskodenny mający głowę byka umieszczoną na dziobnicy¹².

3.10. βουβάρας· μεγαλοναύτης, παρὰ τὴν βᾶριν. καὶ μέγα βάρος ἔχων καὶ ἀχηματίας ἢ ὁ μέγας καὶ ἀναίσθητος ἄνθρωπος] (HAL β-874; Latte 337; Cunningham 453) „*bubáras*: wielki [= rosły] żeglarz, od nazwy płaskodennego statku zwanego *bāris*; także [człowiek] mający wielką tuszę, samochwał lub wielki, niewrażliwy człowiek”. Nie można wykluczyć, że znaczenie ‘mający wielką tuszę, otyły, korpulentny’ rozwinęło się z metafory ‘ciężki jak wół’ > ‘bardzo ciężki’ > ‘otyły, opasły’.

Leon Josiah D. Richardson (53-63) dowodzi, że augmentatywny charakter przedrostka βου- rozwinął się w twórczości komediopisarzy greckich zarówno doryckich, jak i attyckich (VI–IV wiek p.n.e.). Zdaniem uczonego, ludowe (pasterskie bądź kupieckie) użycie przedrostka βου- zostało przeniesione z języka kolokwialnego do języka literackiego. Powyższa hipoteza wydaje się dość przekonująca, co potwierdzają przykłady poświadczone w leksykonie Hesychiosa (zob. 3.2-6, 3.8-9).

Hesychios z Aleksandrii przytacza sporą liczbę słów z nagłosem βου-. Nawet jeśli część z nich ma dwuznaczny charakter (np. 3.6, 3.9, 3.10), to inne wyżej przytoczone glosy dowodzą, że element βου- był na gruncie doryckim, zwłaszcza lakońskim (lub szerzej w świecie helleńskim) pojmowany w sensie ‘wielki, liczny’ (zob. 3.1). W świetle proponowanej przeze mnie etymologii lakoński wyraz βουάκρᾱ f. ‘palma daktylowa’ oznaczał pierwotnie ‘drzewo o wielkim szczycie, tj. o gęstej, rozłożystej koronie’.

4. LAKOŃSKA NAZWA GAŁĘZI PALMOWEJ

Oprócz dyskutowanej powyżej nazwy palmy daktylowej Hesychios z Aleksandrii przytacza w swoim leksykonie lakońską nazwę gałęzi palmowej, która – jak wiadomo – może osiągać imponującą długość (od 3 do 5 metrów). Glosa ta została już wcześniej zasygnalizowana (1.2):

¹¹ McGready (249) przywołuje koptyjski wyraz w błędnej transkrypcji *barī* ‘łódź’,

¹² Hasło βουβάρας zamieszczone w bizantyńskim leksykonie zwanym *Etymologicum Magnum* (połowa XII w.) zaczyna się od następującego passusu: βουβάρας· εἴρεται διὰ τὸ ἔχειν ἐπὶ τοῦ ἄκρου προτομήν τινα βουβάλου ἐξέχουσαν „*bubáras*: zawdzięcza nazwę temu, że [statek] ma na dziobnicy wystający łeb bawołu” (*Etymologicon Magnum* 187).

σαρίρ· κλάδος φοίνικος, Λάκωνες „sarír – gałąź daktylowca, Lakończycy”.

Eva A. Mitchell sądzi, że powyższa glosa lakońska pozostaje w związku z inną glosą Hesychiosa, oznaczającą ‘daktylowca właściwego’ (2.4.) σελίαρ· φοίνιξ „selíar: palma daktylowa”. Badaczka nie podaje jednak żadnej etymologii. Podkreśla tylko, że dwojaka wariacja α/ε oraz ρ/λ mogłaby przemawiać za substratową, nieindoeuropejską genezą tych nazw (Mitchell II 525).

Poniżej zamierzam udowodnić, że obie wymienione glosy reprezentują odziedziczone słownictwo lakońskie o czysto helleńskiej genezie. Uważam, że lakońską nazwę gałęzi palmowej (σαρίρ) należy zestawić z apelatywem greckim θαλλός m. ‘gałąź’, coll. ‘świeże, zielone liście; młode pędy’, θαλλοί m. pl. ‘liście palmowe’, także θαλλιά f. coll. ‘listowie, gałązki’ (Liddell i Scott 782; Montanari 924), srgr. θαλλίων n. ‘liść palmowy, gałązka palmowa / Palmblatt, Palmzweig’, ngr. dial. (Eubea, Skiros) θαλλί n. ‘młoda gałąź, pęd / junger Zweig, Schößling’ (Andriotis 273). Podstawą derywacyjną tych wszystkich apelatywów jest czasownik gr. θάλλω ‘wypuszczać liście, zielenić się’, wtórnie ‘kwitnąć’, por. też *verbum causativum* θηλέω (dor. θᾶλέω) ‘powodować rozkwit; kwitnąć, być pełnym, obfitować w coś’.

Lakońska nazwa σαρίρ f. ‘gałąź palmy daktylowej’ dokumentuje, jak sądzę, trzy następujące procesy fonetyczne:

4.1. spirantyzację przydechowej spółgłoski zębowej (gr. θ [t^h] > [θ] > lak. σ [s]);

4.2. rotacyzm wygłosowej spółgłoski szczelinowej (gr. -ς [s] > [z] > późnolak. -ρ [r]);

4.3. uproszczenie geminaty (gr. λλ > późnolak. λ);

4.4. asymilację regresywną dwóch sąsiednich spółgłosek płynnych (λ-ρ > ρ-ρ).

Dwa pierwsze procesy (4.1 oraz 4.2) są charakterystyczne dla antycznego dialektu lakońskiego (Striano 287). Wystarczy przytoczyć (oprócz omawianych powyżej 1.2 oraz 2.3) dwa inne przykłady późnolakońskie, dokumentujące jednocześnie wystąpienie obu tych zmian fonetycznych w jednym wyrazie:

4.5. lak. σία(ο)ρ· θίασος. Λάκωνες (HAL σ-565; Hansen 286) < dor. *θίασος, zob. gr. att. θίασος m. ‘korowód bakchiczny; grono, orszak’, także ‘uczta’ (Mitchell II 530; Kaczyńska, *W sprawie genezy* 67-68; Kaczyńska i Witczak, *Późnolakońska nazwa* 283);

4.6. lak. σιόρ· θεός. Λάκωνες (HAL σ-705; Hansen 294) < dor. dial. *θιός, zob. gr. hom. θεός m. ‘bóg, bóstwo’, dial. θιός m. ‘ts.’ (Mitchell II 532; Kaczyńska, *W sprawie genezy* 68; Kaczyńska i Witczak, *Późnolakońska nazwa* 283).

Uproszczenie geminat jest pospolitym zjawiskiem obserwowanym w większości dialektów nowogreckich¹³, włącznie z dialektem cakońskim, który jest bezpośrednim kontynuantem starożytnego dialektu lakońskiego. Warto dodać, że w dialekcie cakońskim pojedyncza spółgłoska λ ulegała zanikowi w pozycji inicjalnej oraz interwokalicznej. Zjawisko to zostało zarejestrowane w leksykonie Hesychiosa, np. κοῖα· τὰ κοῖλα (Witczak 177-188).

Czwarty wyróżniony proces, czyli dylacja spółgłosek płynnych, pojawia się sporadycznie w języku greckim (np. gr. περιστέρα f. ‘gołąb domowy’ < *πελιστερά, zob. gr. πέλεια f. ‘gołąb, zwł. dziki’; Schwyzer 258; Benveniste 119; Frisk 514; Chantraine, *Dictionnaire étymologique* III 887; Beekes 1177), choć jest zdecydowanie rzadziej spotykanym zjawiskiem niż dysymilacja spółgłosek płynnych (Lundquist 187). Asymilacja spółgłosek płynnych λ-ρ > ρ-ρ musiała wystąpić w różnej fazie rozwoju dialektu lakońskiego, już po dokonaniu w II wieku n.e. rotacyzmu wygłosowej spółgłoski szczelinowej. Uwzględnienie tych wszystkich zmian fonologicznych daje możliwość udokumentowania czysto greckiej derywacji: gr. dor. *θαλλίς f. ‘gałąź palmowa’ > lak. *σαλλίς f. ‘ts.’ (4.1) > różnolak. *σαλίρ ‘ts.’ (4.2; 4.3) > gr. lak. (Hesych.) σαρίρ f. ‘gałąź palmy daktylowej’ (4.4).

Pierwotna obecność spółgłoski płynnej λ [l] w lakońskiej nazwie gałęzi palmowej (gr. różnolak. σαρίρ < *σαλίρ) jest potwierdzona przez prawdopodobny (przypuszczalnie wtórny) derywat lakoński σελίαρ· φοίνιξ (2.4). Ten ostatni termin wywodzi się zapewne z archetypu doryckiego *θαλλιᾶς m. ‘palma daktylowa’ (dosłownie ‘[roślina] obfitująca w gałęzie palmowe’), por. gr. θαλιᾶ f. ‘dostatek, obfitość’, θαλλιᾶ f. coll. ‘listowie, gałązki’ (Liddell i Scott 782; Montanari 923-924). W tej nazwie, jak widzimy, zaszły trzy wcześniej wskazane procesy fonetyczne typowe dla dialektu lakońskiego (4.1, 4.2, 4.3). Czwarty proces, czyli zmiana α > ε¹⁴ (być może na skutek adideacji do apelatywu σέλμα n. ‘pomost, rusztowanie, kłoda, belka’¹⁵), musiała być przeprowadzona w różnej fazie rozwoju dialektu lakońskiego, ale jeszcze przed wystąpieniem asymilacji regresywnej spółgłosek płynnych (4.4).

¹³ Geminy zachowały się w dialekcie cypryjskim i w grupie południowo-wschodniej, tj. na wyspach Rodos, Karpathos, Kasos, Kos, Chios itd. Na pozostałym obszarze Grecji geminy zostały utracone (Trudgill 57; Kisilier 85).

¹⁴ Dysymilacja samogłosek α – α > ε – α pod wpływem interwokalicznej spółgłoski płynnej λ [l] pojawia się w innych greckich apelatywach, np. ngr. dial. (Serifos) βέλανος m., (Tenos) βέλανας m. ‘żołędź’ < stgr. βάλανος f. ‘ts.’ (Andriotis 171); ngr. βελανίδι < βαλανίδι n. ‘żołędź’ (Μπαμπινιώτης 252). Wariacja α : ε pojawia się w antycznej fitonimii greckiej, por. γάλινθοι : γέλινοθοι m. pl. ‘gatunek grochu’, ζακαυτίδες : ζακελτίδες : ζεκελτίδες f. pl. ‘tykwy; rzepy’ (Kaczyńska i Witczak, *The Thessalian* 59-79).

¹⁵ Albert Carnoy (241) nie wyklucza oddziaływania apelatywów σελίς oraz σέλμα na ostateczną postać apelatywu lak. σελίαρ.

5. KONKLUZJE

W niniejszej pracy dokonano analizy morfologicznej i etymologicznej dwu lakońskich glos odnoszących się do daktylowca właściwego (*Phoenix dactylifera* L.), które zostały zarejestrowane w późnoantycznym leksykonie Hesychiosa z Aleksandrii. Przeprowadzone rozważania doprowadziły ostatecznie do sformułowania następujących wniosków:

5.1. Lakoński termin βουάκρᾱ f. ‘palma daktylowa’, poświadczony w glosie βουάκραι· οἱ φοίνικες, ὑπὸ Λακόνων „*buákrai*: palmy daktylowe, [tak nazwane] przez Lakończyków”, jest złożeniem zawierającym w pierwszym członie dorycki element βοῦ ‘duży, wielki, liczny’, w drugim zaś grecki apelatyw ἄκρᾱ (= joń. ἄκρη) f. ‘najwyższy punkt, szczyt, koniec’. Termin ten oznaczał zatem ‘drzewo o wielkim szczycie’. Istotnie, długie pierzaste gałęzie daktylowca, liczące od 3 do 5 metrów, tworzą imponującą i godną podziwu koronę drzewa (zob. ilustr. 1).

5.2. Późnolakoński leksem σαρίρ f. ‘gałąź daktylowca’ (< *σαλίρ < lak. *σαλλίς < gr. dor. *θαλλίς) wykazuje czysto doryckie cechy fonologiczne (tzn. spirantyzację fonemu θ [t^h] > [θ] > σ [s] oraz rotacyzm wygłosowego spirantu -ς [s] > ρ [r]), a także posiada doskonałą helleńską motywację, por. gr. θαλλός m. ‘gałązka’, coll. ‘świeże, zielone liście; młode pędy’, także θαλλίᾱ f. coll. ‘listowie, gałązki’.

5.3. W artykule wykazano ponadto, że inna glosa Hesychiosa σελίαρ· φοίνιξ „*seliar*: palma daktylowa” także zalicza się do słownictwa późnolakońskiego. Prezentuje ona dwa wyjątkowe przekształcenia, typowe wyłącznie dla dialektu lakońskiego, mianowicie spirantyzację przydechowej spółgłoski zębowej oraz rotacyzm wygłosowej spółgłoski szczelinowej. Nie ulega wątpliwości, że apelatyw późnolakoński σελίαρ m. ‘palma daktylowa’ (< *σαλίαρ < lak. *σαλλίας < dor. *θαλλίας) jest motywowany dużą ilością gałęzi palmowych, rosnących na czubku daktylowca właściwego (por. lak. σαρίρ f. ‘gałąź palmy daktylowej’).

UŻYTE SKRÓTY

acc. – biernik (accusativus); adi. – przymiotnik (adiectivum); adv. – przysłówek (adverbium); aor. – aoryst; att. – attycki; coll. – nazwa zbiorowa (nomen collectivum); dial. – dialektałny; dor. – dorycki; eg. – egipski; f. – rodzaj żeński (genus femininum); fr. – fragment; gr. – grecki; hom. – homerycki; inf. – bezokolicznik (infinitivus); joń. – joński; kopt. – koptyjski; lak. – lakoński; łac.

– łaciński; m. – rodzaj męski (genus masculinum); nom. – mianownik (nominativus); ngr. – nowogrecki; pie. – praindoeuropejski; pl. – liczba mnoga (pluralis); por. – porównaj; późnolak. – późnolakoński; sg. – liczba pojedyncza (singularis); śrgr. – średniogrecki; ts. – to samo (znaczenie); tzn. – to znaczy; zob. – zobacz.

BIBLIOGRAFIA

- Adrados, Francisco R. *Diccionario griego-español*, t. 4, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1994.
- Andriotis, Nikolaos. *Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1974.
- Bartoněk, Antonín. *Chrétomatie starořeckých nářečních nápisů*. Masarykova univerzita, 2011.
- Bärtels, Andreas. *Rośliny śródziemnomorskie*. Multico Oficyna Wydawnicza, 2009.
- Bednarczuk, Leszek. „Rozszczepienie *u-*, *i-*, *s-* w ormiańskim, grece i albańskim na tle indoeuropejskim”. In *the Orient Where the Gracious Light... Satura Orientalis in honorem Andrzej Pisowicz*, red. Anna Krasnowolska, Kinga Matuszak, Barbara Mękarska, Księgarnia Akademicka, 2006, ss. 1-11.
- Bednarczuk, Leszek. *Związki i paralele fonetyczne języków słowiańskich*. Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2007.
- Beekes, Robert. *Etymological Dictionary of Greek*, t. 1-2, Brill, 2010.
- Benveniste, Émile. *Noms d'agent et noms d'action en indo-européen*. Adrien-Maisonneuve, 1948.
- Blažek, Václav. „Two Greek words of a foreign origin: I. ἐλέφας, II. φοῖνιξ”. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. N. Řada klasická*, t. 47-48, nr 3-4, 1998-1999, ss. 11-28.
- Carnoy, Albert. *Dictionnaire étymologique des noms grecs de plantes*. Publications Universitaires, 1959.
- Černý, Jaroslav. *Coptic Etymological Dictionary*. Cambridge University Press, 1976.
- Chantraine, Pierre. „Sur le vocabulaire maritime des grecs”. *Étrennes de linguistique offertes par quelques amis à Émile Benveniste*, red. Antoine Meillet, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1928, ss. 1-25.
- Chantraine, Pierre. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, t. 1-4, Éditions Klincksieck, 2008.
- Crum, Walter E. *A Coptic Dictionary*. Oxford University Press, 2007.
- Cunningham, Ian C. *Hesychii Alexandrini Lexicon*, t. 1, De Gruyter, 2018.
- Erman, Adolf i Grapow, Hermann. *Wörterbuch der aegyptischen Sprache*, t. 1, Akademie-Verlag, 1971.
- Etymologicon Magnum*, red. Thomas Gaisford, Adolf M. Hakkert, 1994.
- Frisk, Hjalmar. *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, t. 2, Carl Winter, 1962.
- Hansen, Peter Allan. *Hesychii Alexandrini Lexicon*, t. 3, De Gruyter, 2005.
- Hansen, Peter Allan i Cunningham, Ian C. *Hesychii Alexandrini Lexicon*, t. 4, De Gruyter, 2009.
- Homer. *Iliada*. Tłum. Ignacy Wieniewski, Wydawnictwo Literackie, 1984.
- Homers Ilias*, red. Karl Friedrich Ameis, t. 2.4, B.G. Teubner, 1906.

- Ioannidou, Kristi Emilio. *Lexikó archaion ellinikon nautikon oron*. Historical Quest, 2014 [Ιωαννίδου, Κρίστου Εμίλιο. *Λεξικό αρχαίων ελληνικών ναυτικών όρων*. Historical Quest, 2014].
- Kaczyńska, Elwira. „W sprawie genezy psł. *dikъ ‘dziki’”. *Studia Borysiana. Etymologica – Diachronica – Slavica. W 75. rocznicę urodzin Profesora Wiesława Borysia*, red. Mariola Jakubowicz i Beata Raszewska-Żurek, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2014, ss. 63-71.
- Kaczyńska, Elwira. „Laconian βoῦα ‘Band of Boys’ as a Collective Noun”. *Graeco-Latina Brunensia*, t. 24, nr 1, 2019, ss. 93-103.
- Kaczyńska, Elwira i Witczak, Krzysztof Tomasz. „The Thessalian and Cretan Name for ‘Bottle Gourd’”. *Roczniki Humanistyczne*, t. 66, z. 3 (Selected Papers in English), 2018, ss. 59–79.
- Kaczyńska, Elwira i Witczak, Krzysztof Tomasz. „Póznolakońska nazwa rzepy”. *LingVaria*, t. 14, nr 1, 2019, ss. 279-292.
- Kisilier, Maksim. „Novogrecheskaya dialektologiya: dostizheniya i problemy”. *Voprosy yazykoznanija*, nr 2, 2013, ss. 83-98 [Кисилиер, Максим. „Новогреческая диалектология: достижения и проблемы”. *Вопросы языкознания*, nr 2, 2013, ss. 83-98].
- Latte, Kurt. *Hesychii Alexandrini Lexicon*, t. 1-2, Ejnar Munksgaard, 1953-1966.
- Liddell, Henry George, i Robert Scott. *A Greek-English Lexicon*. Clarendon Press, 1996.
- Liosis, Nikos. „Tsakonian”. *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics*, red. Georgios K. Giannakis, t. 3, Brill 2014, ss. 446-450.
- Lundquist, Jesse. „Assimilation”. *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics*, red. Georgios K. Giannakis, t. 1, Brill 2014, ss. 186-187.
- McGready, Alfred Glen. „Egyptian Words in the Greek Vocabulary”. *Glotta*, t. 46, 1968, ss. 247-254.
- Méndez Dosuna, Julian. „The Doric Dialects”. *A History of Ancient Greek from the Beginnings to Late Antiquity*, red. Athanasios-Fivos Christidis, t. 1, Cambridge University Press, 2015, ss. 444-459.
- Mitchell, Eva A. *The Laconian Dialect*, Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy. University of Edinburgh, 1984.
- Montanari, Franco. *The Brill Dictionary of Ancient Greek*. Brill, 2018.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος Δ. *Ετυμολογικό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας. Ιστορία των λέξεων*. Κέντρο Λεξικολογίας, 2011. [Μπαμπινιώτης, Γεώργιος Δ. *Ετυμολογικό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας. Ιστορία των λέξεων*. Κέντρο Λεξικολογίας, 2011].
- Pisani, Vittore. *Manuale storico della lingua greca*. Paideia, 1973.
- Pokorny, Julius. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Francke Verlag, 1959.
- Porcius Cato, Marcus. *On Agriculture*. Terentius Varro, Marcus. *On Agriculture*. Harvard University Press 1960.
- Richardson, Leon Josiah D. „The Origin of the Prefix bou- in Comedy”. *Hermathena*, t. 95, 1961, ss. 53-63.
- Schmidt, Moritz. *Hesychii Alexandrini Lexicon*, t. 4.1-2, Mauk, 1862-1864.
- Schwyzler, Eduard. *Griechische Grammatik*, t. 1, C.H. Beck, 1939.
- Segura Munguía, Santiago i Torres Ripa, Javier. *Historia de las plantas en el mundo antiguo*. Universidad de Deusto, Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Słownik grecko-polski*, red. Z. Abramowiczówna, t. 4, PWN 1965.
- Striano, Araceli. „Laconian, Messenian”. *Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics*, red. Georgios K. Giannakis, t. 2, Brill 2014, ss. 287-288.

- Terencjusz Warron, Marek. *O gospodarstwie rolnym*. Tłum. Ireneusz Mikołajczyk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, 1991.
- Trudgill, Peter. „Modern Greek Dialects. A Preliminary Classification”. *Journal of Greek Linguistics*, t. 4, 2003, ss. 45-64.
- Witczak, Krzysztof Tomasz. „On the Chronology of the Loss of *λ in Tsakonian (Late Laconian)”. *Graeco-Latina Brunensia*, t. 20, nr 2, 2015, ss. 177-188.
- Wodtko, Dagmar S., Irslinger, Britta i Schneider, Carolin. *Nomina im indogermanischen Lexikon*. Winter, 2008.
- Zacharis, Asterios S. *Dasikó oikologikó lexikó*. Dorikós, 2007 [Ζαχάρης, Αστέριος Σ. *Δασικό οικολογικό λεξικό*. Δωρικός, 2007].

LAKOŃSKIE NAZWY PALMY DAKTYLOWEJ I GAŁĘZI PALMOWEJ

Streszczenie

W artykule omawia się dwie lakońskie glosy Hesychiosa oznaczające ‘daktylowca właściwego, czyli palmę daktylową (*Phoenix dactylifera* L.)’: βουάκραι· οἱ φοίνικες, ὑπὸ Λακόνων (*HAL* β-868) oraz σελίαρ· φοίνιξ (*HAL* σ-382), a także trzecią glosę o znaczeniu ‘gałąź palmy daktylowej’: σαρίρ· κλάδος φοίνικος, Λάκωνες (*HAL* σ-212). Lakoński wyraz βουάκρᾱ f. reprezentuje doryckie złożenie zawierające cząstkę βοῦ ‘duży, wielki, liczny’ oraz grecki apelatyw ἄκρᾱ (= joń. ἄκρη) f. ‘najwyższy punkt, szczyt, koniec’. Fitonim pierwotnie określał drzewo charakteryzujące się „wielkim szczytem”, jako że wielkie pierzaste gałęzie daktylowca tworzą imponującą koronę. Także dialektalny rzeczownik σελίαρ m. ‘palma daktylowa’ (< *σαλίαρ < lak. *σαλλίας < dor. *θαλλίας) wskazuje na obfitość gałęzi palmowych, por. gr. θαλία f. ‘obfitość’, θαλλία f. coll. ‘listowie, gałązki’, gr. θαλλός m. ‘gałązka’, coll. ‘świeże, zielone liście; młode pędy’, θαλλοί m. pl. ‘liście palmowe’. Hesychiosowy termin σαρίρ f. ‘gałąź palmowa’ powstał z różnolakońskiej formy *σαλίρ (< lak. *σαλλίς < dor. *θαλλίς) na skutek regresywnej dylacji dwóch spółgłosek płynnych.

Słowa kluczowe: greckie słownictwo; fitonimia; dialekt lakoński.

LACONIAN NAMES FOR DATE PALM AND PALM LEAF

Summary

The paper discusses two Hesychian glosses (of Laconian origin) denoting ‘date palm, *Phoenix dactylifera* L.’: βουάκραι· οἱ φοίνικες, ὑπὸ Λακόνων (*HAL* β-868) and σελίαρ· φοίνιξ (*HAL* σ-382), as well as the third gloss for ‘leaf of the date palm’: σαρίρ· κλάδος φοίνικος, Λάκωνες (*HAL* σ-212). The Laconian word βουάκρᾱ f. represents a Doric compound containing the element βοῦ ‘big, great, many’ and the Greek appellative ἄκρᾱ (= Ionic ἄκρη) f. ‘summit, top’. It means originally ‘(a tree) having a great summit’. Indeed, the long pinnate branches of the date palm form an impressive tree crown. Also the dialectal noun σελίαρ m. ‘date palm’ (< *σαλίαρ < Lac. *σαλλίας < Doric *θαλλίας) refers to an abundance of palm leaves, cf. Gk. θαλία f. ‘abundance’, θαλλία f. ‘foliage, leaf-buds or twigs’, θαλλός m. ‘young branch, shoot’, θαλλοί m. pl. ‘palm-leaves’. The Hesychian term σαρίρ f. ‘palm leaf’ derives from Late Laconian *σαλίρ (< Lac. *σαλλίς < Doric *θαλλίς) by a regressive assimilation of two liquids.

Key words: Greek vocabulary; phytonymy; Laconian dialect.